

Viljen til Læring & Inklusion

- en samtidsdiagnostisk indkredsning af en ny politisk-pædagogisk dagsorden**

Voksenpædagogisk Træf om
Voksenuddannelse i spændingsfeltet mellem målrationalitet og
idealer om demokratisk dannelse

University College Lillebælt,
Odense den 14. maj 2013

Lektor Jens Erik Kristensen
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
jek@dpu.dk

Viljen til læring & inklusion – trin for trin

1. 'Viljen til ... '
 - samtidsdiagnose som 'tendensanalyse' og selvfølgeligheds-undren
2. Tendenser på makro-, meso- og mikro-niveau
 - konfigurationen af globale, nationale og lokale tendenser
3. 'Viljen til læring' og 'Viljen til inklusion'
 - deres herkomst, omformning og politisk-pædagogiske parring
4. Læring & inklusion som en ny politisk-pædagogisk dagsorden
 - den konkurrencestatslige mobilisering af menneskelige ressourcer
 - udblik til voksenpædagogikken

II. Tendenser på makro-, meso- og mikro-niveau

- **‘Livslang læring’ og ‘inklusion’**: to af de nye ‘universalistiske’ diskurser, der er opstået i kølvandet på globaliseringen og som svar på den globaløkonomiske (uddannelses-)konkurrence – om end begge med et oprindeligt ‘humanistisk’ afsæt...
- **Livslang læring (og uddannelse)**
 - fra Unesco’s ‘Learning to be: The World of Education Today and Tomorrow’ (1972)
 - til Unesco’s: ‘Learning – the treasure within’ (1996)
- **Inklusion**
 - fra Unesco/FN’s ‘Salamanca-erklæring’ i 1994
 - til FN’s Handicapkonvention 2007
 - sikre inkluderende uddannelsessystemer på alle niveauer – fra handicappolitik til generaliseret beskæftigelsespolitik

**Den globale kontekst og de globale tendenser (1990 ff.)
- og de nye 'universalistiske' pædagogiske diskurser:**

De globale tendensers konfiguration (makroniveau)

- *Globalisering* – åbne økonomier, åben samkvem; øget sammenlignelighed og global 'uddannelseskonkurrence' formidlet over transnationale organisationer som OECD, WTO, IMF, EU m.v.; transformation af de nationalstater til nationale konkurrencestater
- *Vidensøkonomisering* – den globale økonomis samtidige hamskifte til en videns- og innovationsøkonomi (og forvandling af samfund til 'videnssamfund'); pædagogikkens vidensøkonomiske transformationer
- *Individualisering* – øget frisættelse fra forudgivne traditioner, normer, roller og forventninger; øget fokus på individers ansvar og læring
- *Multikulturalisering* – øget kulturel, etnisk og religiøs diversitet og udfordringen af homogene nationale kulturer og af 'folket' som basis for demokrati (ethnos – demos)

Globale tendensers konfiguration og problematiseringsformer

(civilsamfund)

(stat)

Kollektive

(Multi-)kulturalisering

øget kulturel/etnisk diversitet
'sammenhængskraft'
(socialitetsformer)

Trans-/renationalisering

fra velfærds- til konkurrencestat
'sammenligningskraft'
(suverænitets/politisk økonomi)

Lokalisering

(heterogenisering)

Glo-kalisering

Globalisering

(homogenisering)

Individualisering

frisættelse/ansvarliggørelse
'skaberkraft' (krea & innov)
(individualitetsformer)

Videns-/innovationsøkonomi

fra arbejdskraft til human resurse
'konkurrencekraft'
(arbejds-, produktions- og org.former)

Individuelle

(individ)

(marked)

De globale tendensers pædagogiske aftryk og problematiseringsformer

(civilsamfund)

(stat)

Kollektive

(Multi-)kulturalisering

kulturel/etnisk diversitet
marginalisering, inklusion
'sammenhængskraft'

Trans-/renationalisering

fra velfærds- til konkurrencestat
mobilisering af nationale HR
'sammenligningskraft'

Lokalisering ←

(heterogenisering)

Glo-kalisering

→ **Globalisering**

(homogenisering)

Individualisering

kulturel frisættelse
fitness og kreativitet
'skaberkraft'

Global videns-/innovationsøk.

optimering af menneskelige ress
performance og innovation
'konkurrencekraft'

Individuelle

(individ)

(marked)

De nye 'universalistiske' diskurser i pædagogik og uddannelse

- **Uddannelsesøkonomiens diskurs (OECD, EU, WTO, IMF)**

uddannelse som betingelse for vækst og konkurrenceevne

uddannelse som vidensøkonomisk investering i human kapital

uddannelse som kompetenceudvikling af menneskelige ressourcer

- **Læringsdiskursen (Unesco, OECD, EU)**

læring som det pædagogisk set mest fundamentale og universelle

læring som udvikling af menneskelige potentialer og talenter

læring som livslangt, livsbredt og livsdybt knyttet til individers personlige kompetenceudvikling og 'employability'

- **Inklusionsdiskursen (Unesco, FN)**

inklusion som handicap-, social-, integrationspolitisk og pædagogisk ideal og projekt

læring & inklusion som forebyggelse, mobilisering og aktivering af marginaliserede befolkningsressourcer

III. Livslang læring og inklusion – herkomst og omformning

a) Livslang læring

- voksenpædagogikken i 1960'erne og 70'erne
- den livslange udvikling af menneskelige potentialer – hinsides opdragelse, uddannelse og kvalificering
- legeringen med kompetencebegrebet og human ressource-tænkningen i 1990'erne: livslang kompetenceudvikling gennem læring

b) Inklusion

- afsæt i eksklusions-problematikker (handicappede, arbejdsløse) i begyndelsen af 1990'erne
- generaliseret inklusionsproblematik i 2000'erne: socialpolitik, integrationspolitik, arbejdsmarkedspolitik, pædagogik m.v.

IV. Læring og inklusion som politisk-pædagogisk dagsorden

- koblingen mellem læring og inklusion i på førskole- og skoleområdet
- afsæt i afdækningen af normale daginstitutioners og skoler marginaliseringsformer og eksklusions-effekter
- inklusion skal sikre formidling mellem forebyggelse af negativ social og kulturel arv og læring (pædagogiske læreplaner)
- inklusion som forebyggende mobilisering af alle til læring

V. Læring og inklusion i den nationale konkurrencestat

Baggrund:

- Velfærdsstatens kriser (1975ff) – ‘systemfejl’, ‘legitimeringskriser’, ‘finansieringskriser’ m.v. fulgt af ‘moderniseringen af den offentlige sektor’ (NPM m.v.)
- Globaliseringen e.1989 (de politisk åbnede økonomier, de deregulerede finansmarkeder m.v. – Bill Clinton 1993: "Nations compete")
- Transformationen fra industriøkonomier til *videns- og innovationsøkonomier* og den globale ‘total konkurrence’ på viden- og innovation – og uddannelse
- Nye sociale, kulturelle og politiske inklusions/eksklusionsfænomener (herunder samtidighed af etno-nationalisme og multikulturalisme)

Den nationale konkurrencestat:

- a) kendetegnet ved en *absolutering af den nationale konkurrenceevne* som det politiske imperativ, pejlemærke og kriterium
- b) Omlægning af velfærdspolitik til social-økonomisk investeringspolitik med henblik på styrkelse af konkurrenceevne
- c) 'konkurrenceevne' har fået en ny og bredere betydning som 'konkurrencekraft', der overskrider økonomismen og indbefatter
 - kultur, værdier og institutioner (institutionel konkurrenceevne)
 - innovation og kreativitet ('skaberkraft')
 - 'sammenhængskraft' og inklusion
 - uddannelse som 'livslang kompetenceudvikling gennem læring'

”Stater konkurrerer i dag med stater på deres evne (kapacitet) til at mobilisere samfundets materielle og immaterielle ressourcer og at gøre det så effektivt (resultater/output) og efficient (produktivitet/outcome) som muligt”(s.207).

- heraf bestræbelsen på at evidensbasere store dele af velfærdspolitikken generelt under parolen: ”Velfærd der virker...”:
- evidensbasering er koblingen af viden og politik med henblik på effektivitet og efficiens - og reduktion af såvel det professionelt-faglige råderum som det politiske prioriterings- og beslutningsrum...
- heraf også bestræbelsen på ‘velfærdsinnovation’ – i henhold til parolen: ”Færre skal gøre mere for flere – bare bedre og billigere...”

- b) I en konkurrencestatslig optik forstås *nationen* tendentielt som en virksomhed/koncern, hvis ydre *konkurrencekraft* afhænger af den indre nationale (virksomheds-)kulturs *sammenhængskraft* - samt af den vedvarende inklusion, aktivering, optimering og kompetenceudvikling af nationens 5,5 mio. menneskelige ressourcer med særligt henblik på deres *skaberkraft* (kreative & innovative kompetencer)
- c) Konkurrencestaten er udtryk for en *ny statsræson*, der af hensyn til nationens 'sammenhængskraft' og dens globale 'konkurrencekraft' har gjort det til et af sine ypperste rationaler at 'få alle med' og at få 'alle til at bidrage' igennem inklusion i skole, uddannelse og arbejdsmarked: uddannelses- og socialpolitik underordnes beskæftigelsespolitikken (employability) i et inklusionsperspektiv

”Konkurrencestaten har et andet formål end velfærdsstaten og organiseres anderledes end denne. Konkurrencestaten er en *kamporganisation* skabt til at mobilisere samfundets ressourcer i konkurrence med andre stater, mens velfærdsstaten er en *beskyttende* organisation sat i verden for at kompensere befolkningen fra den internationale konkurrences negative konsekvenser.

Det er denne forskel, der viser, hvordan udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat indebærer et (delvist) skift i statens formål og i dens organisation, men også hvordan de to former for stat legitimerer sig på forskellig vis.” (s.206)

Ove K. Petersen: *Konkurrencestaten* 2011

Den nationale konkurrencestats konfigorative selvtematisering

(civilsamfund)

(stat)

Kollektive

Sammenhængskraft

Sammenligningskraft (globalt)

Lokalisering
(heterogenisering)

Glo-kalisering

Globalisering
(homogenisering)

Innovationskraft

Konkurrencekraft (globalt)

Individuelle

(individ)

(marked)

d) Konkurrencestaten markerer *velfærdspolitisk* en overgang

- fra beskyttelse/kompensation til forebyggelse/inklusion
- fra 'distributiv solidaritet' til 'kompetitiv solidaritet':
 - 'kompetitiv solidaritet': den produktivistiske rekonstruktion af social solidaritet: at være solidariske og stå sammen om at gøre alle individer lige sunde, produktive og konkurrencedygtige på arbejdsmarkedet og derigennem bidrage til nationens samlede konkurrenceevne (fra lighed til sikring af lige muligheder)
 - tematiseret som en 'oprustning af den humane kapital' eller 'mobilisering af de humane ressourcer' via livslang kompetenceudvikling gennem læring og krav om at alle uddannelsesinstitutioner fra vuggestue og frem skal orientere sig mod og tilpasse sig arbejdsmarkedet korte og langsigtede behov

- e) Konkurrencestaten er fokuseret på *forebyggelse* og *inklusion*
- momenter i politisk omsorg for sammenhængs- og konkurrencekraften

Konkurrencestaten har derfor udløst en ny opmærksomhed på *forebyggelse* og *inklusion* både i social- og sundhedspolitikken

- dels som led i begrænsning af velfærdsstatens beskyttelses-, behandlings- og kompensationsudgifter
- dels afledt af betydningen af 'tidlig indsats' mht. til forebyggelse af *negativ social* arv med senere manglende uddannelses- og arbejdsmarkedstilknytning og marginalisering som følge
- dels som led i integrationspolitik i forhold til indvandrerfamilier (forebyggelse af *negativ kulturel* arv gennem tidlig resocialisering og 'genopdragelse' af potentielle 'modborgere')

f) Konkurrencestaten satser på *generaliseret inklusion* og *rummelighed*

- Den velfærdspolitiske forestilling om 'rummelighed' i 1990'erne: 'det rummelige arbejdsmarked', 'den rummelige skole og daginstitution', det rummelige samfund – med plads til alle...
- Matcher de generelle paroler om, at 'der skal være plads til alle', 'vi skal have alle med...', 'alle skal deltage', 'alle skal bidrage' - uanset særlige behov, sociale baggrund eller kulturelle tilhørsforhold – som modværger mod 'det delte samfund' og 'store skel'...
- Men: ikke længere kun inklusion i et *demokratisk fællesskab* som *aktive medborgere*, men i det *nationale arbejdsfællesskab* som *produktive medarbejder-borger*

Konkurrencestatens nye borgerroller og -idealer

Konkurrencestatens kobling af *konkurrencekraft* og *sammenhængskraft* fordobler forestillingen om *statsborgeren* og knytter den forpligtende til

- den 'aktive medborger,' der skal aflaste velfærdsstatens ydelser og indsatser gennem frivilligt engagement i civil samfundet m.v.
- den nationalt aktiverede 'medarbejder-borger', der gennem livslang læring og kompetenceudvikling skal udvikle sine menneskelige ressourcer og holde sig fit for arbejdsmarkedet ('konkurrencestatens soldater')

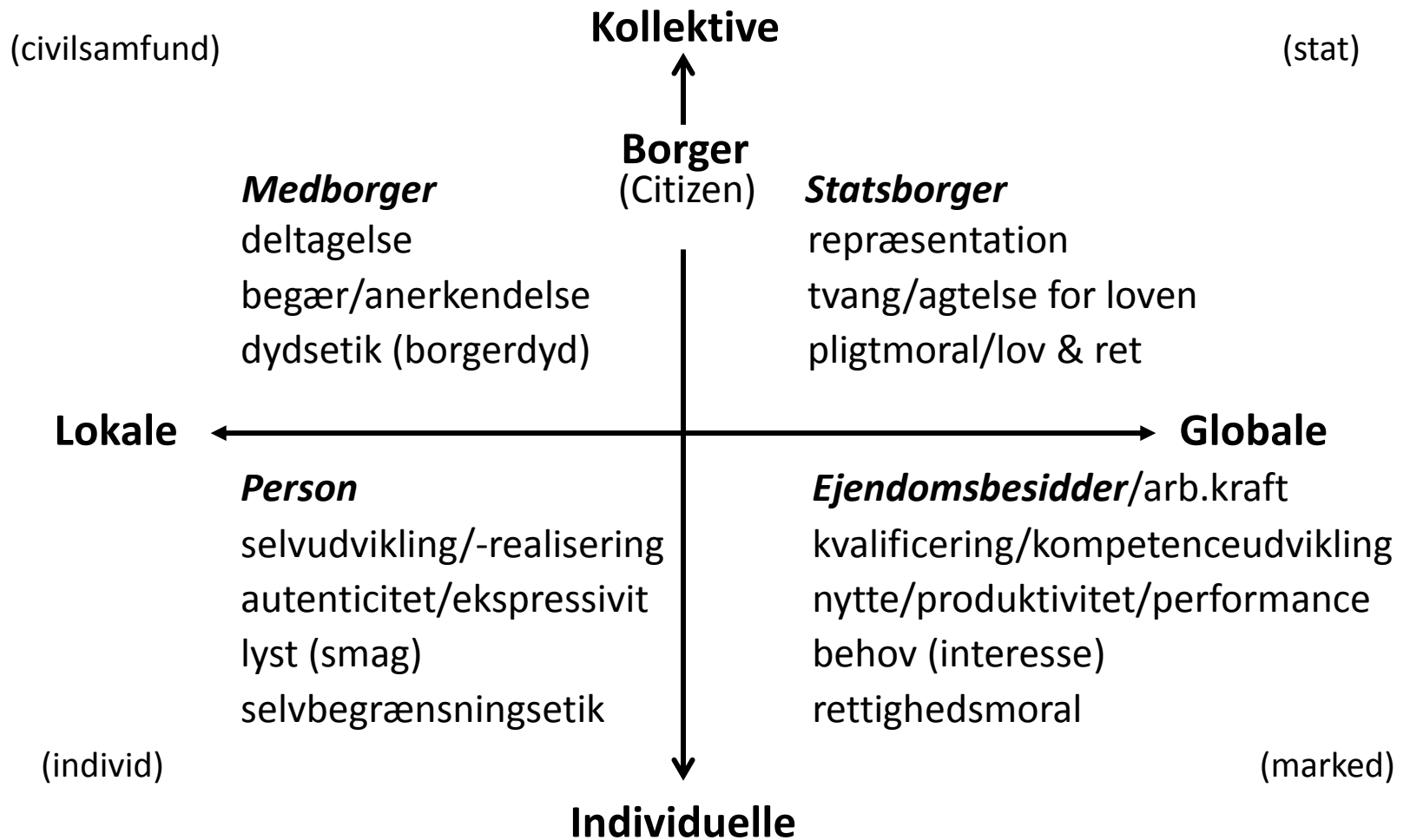
Sammenhængskraft, inklusion og medborgerskab knyttes m.a.o. nu til arbejde, arbejdsduelighed og arbejdsmarkedet – og omvendt indlejres den nationale medarbejder-borger i konkurrencestatens nye nationale 'virksomhedskultur' (jf. 'kulturaliseringen af konkurrencekraften')

Konkurrencestatens politisk-pædagogiske reformulering af borgerrollen

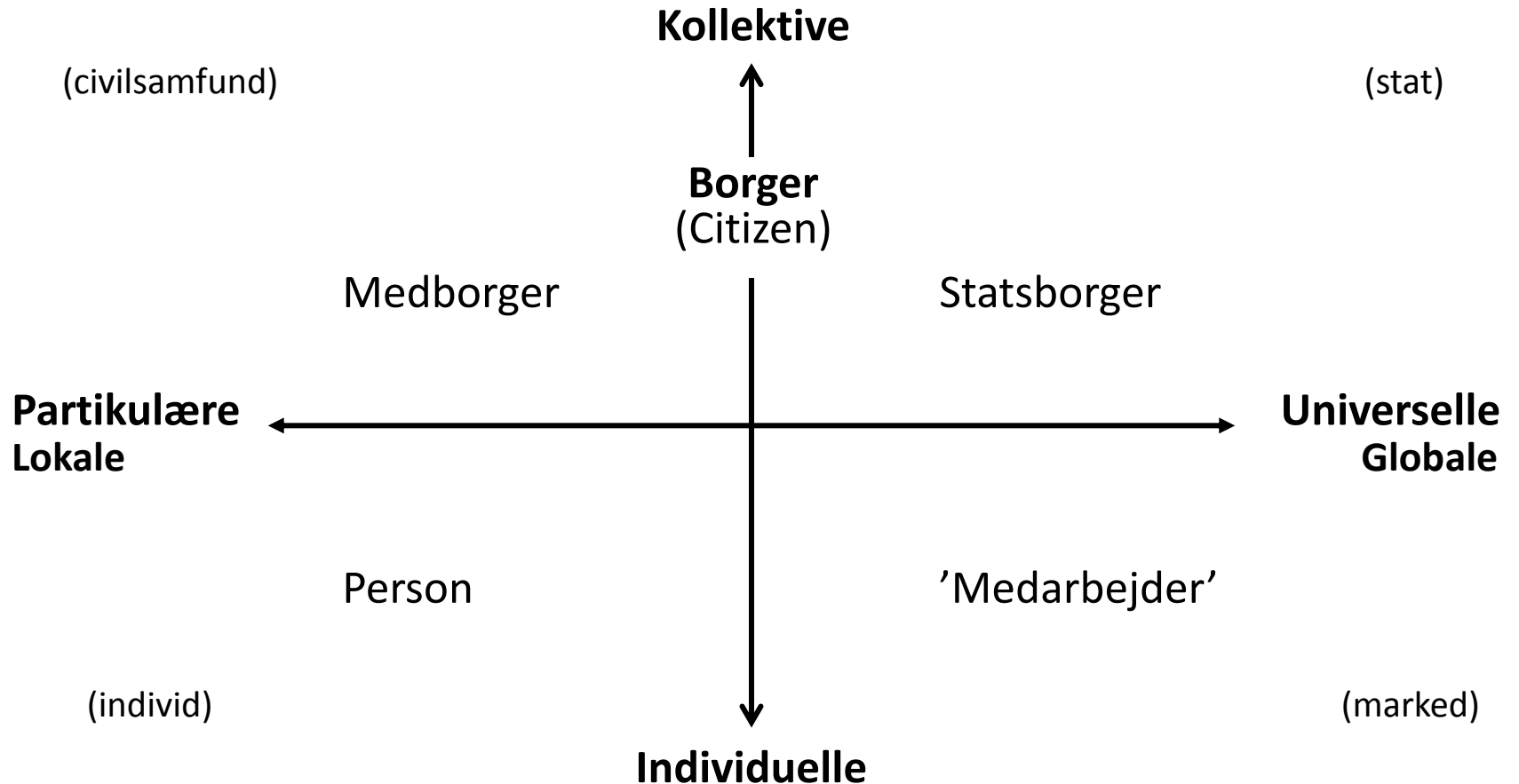
”Konkurrencestaten reformulerer hermed vores idealer for individ, *individualitet og fællesskab*. Tidligere var idealet, at velfærdsstaten skulle skabe det *medbestemmende og demokratisk deltagende* individ. Nu skal velfærdsstaten skabe konkurrencedygtige vilkår for private virksomheder, så vi kan klare os i den globale konkurrence. Tidligere blev individet i velfærdsstaten italesat som *demokratisk borger*, nu ser man *individet som arbejdsressource*.” (OKP)

Den nye individualitetsform: det ‘opportunistiske individ’, der opdrages til og styres af incitamenter og rationel egeninteresse

Borgerens konfiguration

Aktuelle differentieringer i den nationale borgerrolle

I en konkurrencestatslig optik bliver samfund og individualitet til et politisk-pædagogisk projekt: reformulerer forholdet mellem stat-individ-samfund-marked

- den går politisk-pædagogisk efter individet-i-fællesskabet
- individet skal uddannes, aktiveres, mobiliseres og inkluderes i relation til arbejdsmarkedet
- fællesskabet skal skabes som et inkluderende fællesskabet med sammenhængskraft knyttet til arbejdsfællesskabet
- skaber en ny type stats- og medborger: medarbejder-borgeren med nye borgerdyder (arbejdsduelighed, employability, mådehold, opportuniste, økonomisk patriotisme m.v.) og med pligter før rettigheder (stå til rådighed, være selvforsørgende m.v.) og reduktion i rettigheder...

National identitet og solidaritet tænkes som inklusion og sammenhængskraft i relation til arbejdsmarkedet og det økonomiske

Her ligger nutidens forståelse af 'sammenhængskraft':

- det er ikke et nyt begreb, men i takt med at det har indtaget en central position, fremstår det som et anderledes begreb end national identitet.
 - til forskel fra national identitet går det nemlig ud fra, at identitet har såvel en social som en økonomisk funktion, og at fællesskab gennem sprog, historie og kultur er sekundært i forhold til fællesskab gennem arbejde, arbejdsdygtighed og arbejdsformåen.
 - en konkurrencestat intervenserer derfor dybere og mere intensivt end velfærdsstaten med det formål at forbinde efterspørgsel med udbud af faglighed til gavn for den nationale økonomis konkurrenceevne
- altså: viljen til læring og inklusion...

